

Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze

<http://www.valodaskonsultācijas.lv/lv/questions/811>

Jautājums

Vai ceriņi ir ***lillā*** vai ***violeti***?

Atbilde

Atkarībā no konteksta iespējams teikt abējādi: *ceriņi ir lillā* un *ceriņi ir violeti*.

Latviešu valodas vārdnīcās norādīts, ka vārdi *lillā* un *violets* apzīmē vienu un to pašu krāsu, taču tie pieder pie dažādiem valodas stiliem: *lillā* ir sarunvalodas vārds, savukārt *violets* – literārās valodas vārds.

lillā nelok.; sar. 'violets'.

Cilvēkam ar šņabi galvā sāka krāsoties deguns, ar katru dienu vairāk un vairāk tas kļuva sarkans, tumši sarkans, līdz pārvērtās koši lillā krāsā. (Ziedonis. I. Lillā pasaka)

Viņu braucamie parasti bija koši: dzeltenī, rozā, lillā un tamlīdzīgi, un mašīnas vadītājs arī pats bija saģērbies tikpat pamanāmi. (Valodas korpuss LVK2018)

Tā nu šodien priecājos, ka esmu mājās viena, jo vakardienas lillā kartupeļu biezputra pavisam nedaudz palika pāri. (Valodas korpuss LVK2018)

Ar nozīmi 'violets' vai 'ar violetu nokrāsu' lietots arī sarunvalodas vārds *lillīgs*.

violets 'tāds, kam ir, piemēram, viršu ziedu krāsa'.

Violeti *ceriņziedi*.

Violetas *asteres*.

Varavīksnes augšējā mala ir sarkana, apakšējā – violeta.

„Ilustrētajā svešvārdu vārdnīcā” (Rīga : Avots, 2019) vārda *lillā* nav, savukārt *violets* skaidrots kā 'sarkanzils'.

Īpašības vārds *violets* lietots tikai krāsas nosaukuma nozīmē, savukārt vārdam *lillā* ir arī divas citas, arī sarunvalodas, nozīmes.

1. 'tāds, kas ir alkohola reibumā'.

„Vai tev kauns ar jel maz ir!” – „Maz gan, kad esmu sadzēries,” viņš jautri atbildēja. „Un Urga tev taču būs stāstījis, ka, šūpulī pirkdams, biju gluži lillā.” (Blaumanis, R. Šūpulī)

Mēs te četri lillā vien dzīvotu, un kāds no mums nepilnu četrdesmit gadu vecumā jau būtu smilšu kalniņā. (Latvijas Avīze)

Sastopams arī darbības vārds *lillāt* ar nozīmi 'dzert', arī *lillāties*, *pielillāties* ar nozīmi 'piedzerties'.

2. 'vieglprātīgi, bez liekām raizēm, bezrūpīgi'.

Kam nauda ķešā skan, tam bļoda vienmēr pilla, Vai šodien vai ar rīt, arvien viņš dzīvo lillā. Viņš dzimumdienas svin un rīko lielus rautus, Bet, kam tās naudas nav, tas pakasa sev... galvu. (tvnet.lv)

Visai izplatīts ir uzskats, ka ar vārdiem *lillā* un *violets* nosauc divas dažādas krāsas. Anitra Roze monogrāfijā „Caur krāsu logu” (Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2015) raksta, ka „[i]r diezgan daudz piemēru, kas pavisam nepārprotami liecina par adjektīvu *violets* un *lillā* nošķiršanu un uztveršanu par divām atšķirīgām krāsām”. Autore min šādu piemēru:

Vai violets ir tas pats lillā? Ja iedomāties, ka esi māksliniece, tad, sajaucot sarkano ar mazu devu zilās krāsas, veidosies violets, bet, ja piejauc zilo vairāk, sanāks lillā. .. Tātad violets ir ar siltu nokrāsu, bet lillā ar vēsu. .. Gaišas ādas īpašnieci vairāk piestāvēs lillā tonis, bet tumsnējākam ādas tonim – violets (leva).

Pētniece min, ka „sastopams arī pretējs viedoklis, tostarp tāds, ka *violets* apzīmē tumšāku attiecīgās krāsas toni, bet *lillā* – gaišāku. Par šo jautājumu veiktais pētījums krievu valodā, piemēram, uzrāda, ka identisku zili sarkanu vai sarkani zilu krāsu vieni dēvē par *violetu*, bet citi – par *lillā*, vieni uzskata *violeto* par piesātinātāku, tumšāku, citi to pašu apgalvo par *lillā*, vieni par spilgtāku uzskata *lillā*, citi – *violeto*, nemaz nerunājot par to, ka pastāv atšķirīgi viedokļi par zilās un sarkanās krāsas dominanti abos krāsu nosaukumos”. Šādas atšķirības skaidrojums parādās arī vācu valodā.

A. Roze secina, ka vārdi *lillā* un *violets* „(vismaz normatīvā līmenī) apzīmē vienu un to pašu krāsu, kuras toņi un nianse var variēties no zilganāka līdz sārtākam un no gaiša līdz tumšam, šai variācijai atspoguļojoties attiecīgā kontekstā .., bet to, kuram no šiem krāsas apzīmētājiem dot priekšroku katrā situācijā, izvēlas paši valodas lietotāji. Pēc autores domām, robeža starp to, kurš no abiem krāsu adjektīviem uzlūkojams par literārās valodas vārdu, kurš – sarunvalodas vārdu, šķiet zudusi, un vairums lietotāju arī adjektīvu *lillā* lieto tieši tādās pašās situācijās un kontekstos kā adjektīvu *violets* ..”.

Krāsu uztvere katram cilvēkam var būt atšķirīga, un, vēlēdamies nosaukt dažādus vienas krāsas toņus, atbilstoši savai krāsu uztverei dēvējam tos dažādos vārdos. Iespējams, tieši tāpēc krāsas nosaukumam *lillā* sarunvalodas nokrāsa zūd, lai iegūtu patstāvīgu nozīmi un līdzās vārdam *violets* ieņemtu stabilu vietu latviešu literārajā valodā.

Avoti

Latviešu literārās valodas vārdnīca. 4. sēj. Atb. red. L. Ceplītis. Rīga : Zinātne, 1980, 712. lpp.

Latviešu literārās valodas vārdnīca. 8. sēj. Atb. red. L. Ceplītis. Rīga : Zinātne, 1996, 503. lpp.

Roze, A. *Caur krāsu logu. Par krāsu nosaukumiem latviešu valodā* Zin. red. I. Jansone, O. Bušs. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2015, 270.–280. lpp.

Bušs, O., Ernstsone, V. *Latviešu valodas slenga vārdnīca* Rīga : Norden AB, 2006, 274., 359. lpp.

Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Sast. I. Andersone, Dz. Dāvidsone, A. Cebura. Rīga : Avots, 2019, 913. lpp.

Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca L. Ceplītis, A. Miķelsone, T. Porīte u. c. Rīga : Avots, 1995, 425., 857. lpp.

